

## DVA PRAZGODOVINSKA GROBOVA IZ FORMINA

MILENA JERMAN

Ljubljana

Ob zaščitnih izkopavanjih v letih 1973 in 1974 je bilo v Forminu na parc. št. 82 odkopanih 65 žganih grobov, od katerih sta bila dva žarnogrobiščna, ostali pa rimskodobni. Prazgodovinska grobova (njuna lega je razvidna na skici v članku I. Mikl — Curk v istem zvezku *AV*) sta bila popolnoma uničena — grob 28 zaradi naknadnega antičnega pokopa. Keramični fragmenti in ostanki žganine so ležali 60 cm pod površino, raztreseni med rečnimi oblicami (tab. 1), ki so prvotno verjetno pokrivalo grobno jamo. Gre najbrže za obliko groba, ki je poznana že na drugih grobiščih mariborsko-ruške skupine (npr. Pobrežje); grobna jama v katero so položili žaro s pridatki, okrogle ali ovalne oblike, je bila pokrita s prodniki, kamnito ploščo ali deli posod.

**Grob št. 12:** Uničen grob. Med rečnimi oblicami ostanki žganine in keramike (tab. 1).<sup>1</sup>

Fragmenti ustja svetlo rjave, grobo izdelane velike žare; inv. št. 13429 (tab. 2, sl. 1).

Odlomki rjavkastega, grobo izdelanega kroglastega lonca, ki ima na največjem obodu plastično rebro, razčlenjeno s prstnimi odtisi; inv. št. 13431 (tab. 2, sl. 4).

Ostanki majhnega lončka konične oblike, z grobo rjavkasto površino. Na največjem obodu je okrašen z rebrom, ki je razčlenjeno s prstnimi odtisi. Ohr. viš. 9 cm, obseg 20,8 cm, ustje 20 cm; inv. št. 13430 (tab. 2, sl. 6).

Ročaj velike, grobe, rjavkaste posode; inv. št. 13432 (tab. 2, sl. 2).

Trakast ročaj rjave skodele; inv. št. 13433 (tab. 2, sl. 3).

Fragment temno sive globoke sklede z uvihanim, poševno nazlebljenim robom (*Turbanrand-schale*). Ohr. viš. 9 cm, ustje 28 cm; inv. št. 13434 (tab. 2, sl. 7).

Fragment sive globoke sklede z uvihanim robom in bradavico na obodu. Ohr. viš. 8 cm, ustje 21 cm; inv. št. 13435 (tab. 2, sl. 5).

**Grob št. 28:** Uničen zaradi naknadnega antičnega pokopa. Ostanki prazgodovinske keramike so ležali med žganino in rečnimi oblicami (tab. 1).

Zdrobljeno, svetlo rjavo, močno izvihano ustje grobo izdelane žare; inv. št. 13497 (tab. 3, sl. 1).

Odlomek temno rjavega, vodoravno facetiranega (plastično nagubanega) ustja skodele; inv. št. 13498 (tab. 3, sl. 6).

Fragment svetlo rjavega glinastega svitka; inv. št. 13499 (tab. 3, sl. 2).

Odlomek rdeče rjavega vboklega dna grobo izdelane posode; inv. št. 13500—13502.

Odlomki stene svetlo rjave, grobo izdelane posode z rebri, razčlenjenimi s prstnimi odtisi; inv. št. 13503. 13505 (tab. 3, sl. 3—5).

Jama: Del diska oljenke z žigom (Loescke X); inv. št. 13506.

Del vratu rdečega, ostro profiliranega velikega vrča; inv. št. 13507.

Oba forminska grobova vsebujeta le keramične pridatke. Grob 12 je imel sedem posod in bi ga lahko uvrstili med bogatejše grobove, ker so pokopi s tolikšnim številom posod

v podravske najdiščih precej redki. V grobu 28 pa so se dale ugotoviti le tri različne posode.

V obeh grobovih imamo po eno veliko žaro, od katere je ohranjeno ustje (**tab. 2, sl. 1; tab. 3, sl. 1**) in fragmenti ostenja s plastičnim okrasom v obliki nazobčanega rebra (**tab. 3, sl. 3–5**). Na podlagi fragmentov ne moremo sklepati, ali gre za široko ali ožjo veliko žaro trebušatobikonične oblike ali pa za bolj vitko bikonično obliko. Obe sta nastali v mlajšem obdobju kulture žarnih grobišč (Ha B) in se nato nadaljevali še v mlajši čas.<sup>2</sup>

Fragment (**tab. 2, sl. 4**) pripada po vsej verjetnosti manjši kroglasti ali bolj jajčasto ovalni obliki žare (lonca) z blagim prehodom in nizkim vratom z navzven zavihanim ustjem. Ponavadi imajo na največjem obodu ali pod njim plastično rebro, ki je okrašeno z odtisi prsta ali pa ima do tri, le redko več, jezičastih držajev. To je bolj splošna oblika žare, ki se je verjetno razvila iz podobne bikonične oblike posode že v Ha A času;<sup>3</sup> v malo spremenjeni obliki (razlike nastanejo zlasti zaradi ponekod bolj, drugod manj izvihanega ustja) nastopa ves Ha B. Zelo redko pa srečamo ta kroglasti tip male žare še v Ha C, kjer nastopa vedno skupaj s keramiko, ki kaže močno žarnogrobiščno tradicijo.<sup>4</sup> Najštevilnejše je zastopan ta tip posode v mariborsko-ruški skupini na Pobrežju, Rušah, Ptujskem gradu.<sup>5</sup> Najstarejšo različico srečamo v grobu 36 na Pobrežju,<sup>6</sup> kjer nastopa skupaj z iglo s kijasto glavico; že mlajša je varianta (Ha B 1) iz groba 68,<sup>7</sup> ker ima kot pridelek iglo s kroglasto glavico z vrezano valovnico.

Neko posebnost v Podravju predstavljajo lončki, ki so v spodnjem delu bolj ali manj konični (**tab. 2, sl. 6**). Največji obod je v zgornji polovici posode, ustje je zelo nizko in rahlo izvihano. Glavni okras je rebro na največjem obodu, ki je razčlenjeno s prstnimi odtisi. Tudi naš fragmentiran lonček iz groba 12 lahko prištejemo k temu tipu. Grobne celote iz Ruš in Pobrežja datirajo ta tip lončka na konec mlajšega dela kulture žarnih grobišč v Podravju. V grobovih 31 in 126 na Pobrežju, grobu 94 iz Ruš<sup>8</sup> se družijo z vrčem kroglastega profila in zapestnico s presegaječimi konci, ki sta po mnenju S. Pahiča<sup>9</sup> tipična predstavnika Ha B 2 stopnje.

Konične skodele z uvihanim robom so zastopane v treh variantah: preprosta skodela z uvihanim robom, ki ima na obodu dva bradavičasta izrastka (**tab. 2, sl. 5**), skodela s poševno našlebljenim robom (*Turbanrandschale* — **tab. 2, sl. 7**) in skodela z vodoravno facetiranim robom (**tab. 3, sl. 6**). Vse tri so fragmentirane. Skodele z uvihanim robom so v kulturi žarnih grobišč v grobovih kot tudi na naselbinah eden najpogostejših tipov posod. Zaradi svoje dolgotrajne uporabe pa so za ožjo časovno opredelitev nezanesljive. V srednjem Podonavju so ti tipi skodel v sami kulturi žarnih grobišč izredno pogosti v vseh kulturnih grupah tega področja. Zelo številno so zastopane tudi v podravske najdiščih, saj predstavljajo skoraj polovico vse keramike. Od vseh treh variant je najpogostejša prva (**tab. 2, sl. 5**).<sup>10</sup> Pozornost vzbujajo skodele s poševno našlebljenim robom za katere najdemo v Podravju več analogij (**tab. 2, sl. 7**). V Rušah nastopa ta oblika posode v zelo starih grobovih na vzhodnem delu grobišča (Ha B 1).<sup>11</sup> Na Pobrežju se družijo s skodelo z dvorogljatim ročajem, ki jo uvršča S. Pahič v Ha B 1<sup>12</sup> in z amforico okroglastega profila, ki se pojavlja le v mlajših grobovih (Ha B 2).<sup>13</sup> Tudi pri skodelici (**tab. 3, sl. 6**) gre za ustaljen tip posode žarnih grobišč, ki se pa pri nas, v primerjavi s srednjim Podonavjem, pojavlja v do sedaj znanih grobnih celotah šele na koncu kulture žarnih grobišč.<sup>14</sup> Na Pobrežju srečamo ta tip skodele le v grobu 63<sup>15</sup> skupaj z amforico z oblim obodom in koničnim vratom. V grobu 137 iz Ruš<sup>16</sup> se pojavlja z dvema zapestnicama in vrčem, ki je okrašen s poševnimi kanelurami in tremi navpičnimi rebri na največjem obodu. Ta grob postavlja H. Müller — Karpe na konec kulture žarnih grobišč. Tudi na ostalih najdiščih Slovenije je vezan na začetek železne dobe.<sup>17</sup>

Na podlagi primerjav, ki sem jih navedla zgoraj, bi postavila oba forminska grobova na konec kulture žarnih grobišč (Ha B 2/3). V kulturnem pogledu sodijo predmeti v krog doslej znanih podravskega žarnih grobišč v t. i. mariborsko-ruško skupino, ki zavzema prostor ob Dravi (do falske soteske) in, kakor kažejo najdbe, tudi ravninske predele ob Muri.

<sup>1</sup> Grob 12 je objavila že I. MIKL-CURK, *Inventaria Archaeologica* (1975) Y 179 — pri Y 179, 3 mora biti fragment posode na desni strani profila; Y 179, 2 — ustje narisano previsoko.

<sup>2</sup> Npr. Pobrežje: S. PAHIČ, *Pobrežje*, Katalogi in monografije 6 (1972) 15, T. 5, 1; T. 27, 1; T. 1, 15; T. 2, 1; T. 19, 1 (odslej: S. PAHIČ, *Pobrežje*); Ruše: H. MÜLLER-KARPE, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Röm.-Germ. Forschungen 22 (Berlin 1959) T. 109, K 5; T. 115, D 4; T. 108, C; T. 112, D 6; (odslej: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959). — S. PAHIČ, Drugo žarno grobišče v Rušah, *Razprave 1. razr. SAZU* 4/3 (1957) T. 17, 1; T. 2, 3 (odslej: S. PAHIČ, *Razprave SAZU* 1957).

<sup>3</sup> S. PAHIČ, *Pobrežje*, 15, T. 8, 17.

<sup>4</sup> Npr. Poštela gr. 4: S. PAHIČ, *Časopis za zgodovino in narodopisje* (: ČZN) 10 (1974) 48, 49, T. 6, 3.

<sup>5</sup> Pobrežje: S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 13, 4; T. 15, 8; T. 24, 8; T. 28, 1; Ruše: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 113, G. H.; Ptujski grad: J. KOROŠEC, *Predzgodovinska naselbina na Ptujskem gradu*, Dela 1. razr. SAZU 6 (1951) 69, sl. 389 (odslej: J. KOROŠEC, *Dela SAZU* 1951).

<sup>6</sup> S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 8, 17.

<sup>7</sup> *Op. c.*, T. 14, 7.

<sup>8</sup> Pobrežje: S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 6, 5—16; T. 26, 2—4; Ruše: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 111, F 1—3 — nekoliko večji od našega.

<sup>9</sup> S. PAHIČ, *Pobrežje*, 15. — H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, 120 — za vrč.

<sup>10</sup> Npr. Pobrežje: S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 1, 2.13; T. 2, 8.9; T. 3, 12; T. 5, 2; T. 6, 10. 11 itd.; Ruše: S. PAHIČ, *Razprave SAZU* 1957, T. 1, 4; T. 8, 7; T. 9, 2; T. 13, 2 itd. — H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 108, J 4; T. 109, K 3; T. 110, B 4; T. 113, D 3. 5. 6 itd.; Hajdina: *op. c.*, T. 114, 49. 50. 51 — F. STARE, *AV 1* (1950) T. 4, 32. 34; T. 5, 37. 38; Maribor: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 120, 27. — Ta oblika skodele je pogosta tudi na ostalih slovenskih najdiščih.

<sup>11</sup> H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 110, C 1; T. 112, G 1. — S. PAHIČ, *Razprave SAZU* 1957, T. 2.

<sup>12</sup> S. PAHIČ, *Pobrežje*, 15 — grob 52: T. 11, 16—17.

<sup>13</sup> *Op. c.*, T. 22, 9; najdena je bila še na Hajdini: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 120, 31.

<sup>14</sup> Ruše: H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 113, F 3 — grob datira v Ha B 3; Pobrežje: S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 13, 10; Hajdina: J. KOROŠEC, *Dela SAZU* 1951, 90.

<sup>15</sup> S. PAHIČ, *Pobrežje*, T. 13, 10.

<sup>16</sup> H. MÜLLER-KARPE, *Chronologie* 1959, T. 113, F 3.

<sup>17</sup> Bled: S. GABROVEC, *Prazgodovinski Bled*, Dela 1. razr. SAZU 12 (1960) 60, T. 21, 3; Ljubljana: I. PUŠ, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani*, *Razprave 1. razr. SAZU* 7/1 (1971) T. 43, 1—7. — S. GABROVEC, *Godišnjak* 8 (Sarajevo 1970) 34, T. 6, 6f; Križna gora: M. URLEB, *Križna gora pri Ložu*, Katalogi in monografije 11 (1974) T. 5, 17—26 itd.

## ZWEI VORGESCHICHTLICHE GRÄBER AUS FORMIN

### Zusammenfassung

In den Jahren 1973/1974 verliefen in Formin auf der Parzelle Nr. 82 Ausgrabungen des Schutzcharakters. Es wurden 65 Brandgräber gefunden. Davon waren zwei aus der Urnenfelderzeit, die übrigen Gräber gehörten aber der Römischer Zeit (die Situation der beiden vorgeschichtlichen Gräber ist im Aufsatz von Dr. I. Curk in demselben Heft zu finden).<sup>1</sup> Die Gräber (Gr. 12 und Gr. 28) waren völlig zerstört (Taf. 1 — Grundriss der Gräber) und enthielten nur keramische Beigaben.

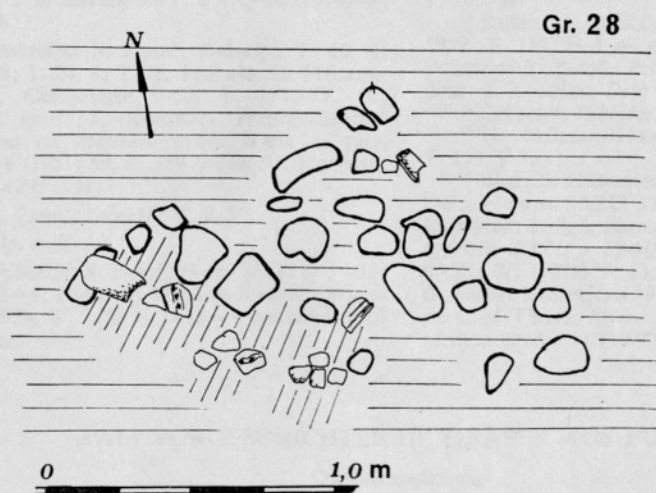
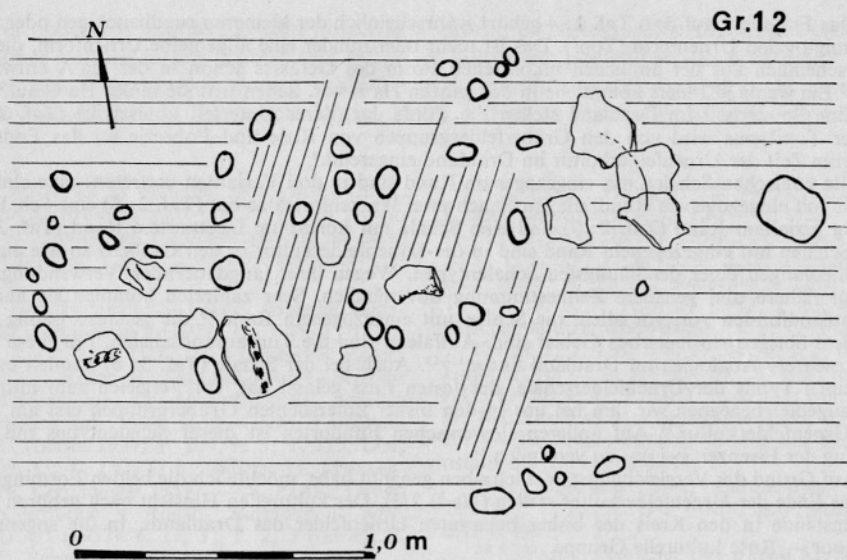
In beiden Gräbern sind die Fragmente der grossen Urne vertreten (Taf. 2: 1; Taf. 3: 1, 3—5). Auf Grund dieser Fragmente kann man feststellen, dass es sich um den Typus der breiten oder schmäleren bauchig-bikonischen grossen Urnen oder um den Typus der grossen schlank-bikonischen Urnen handelt. Die beiden entstanden in der jüngerer Zeit der Urnenfelderkultur (Ha B) und reichen noch in die jüngere Zeit ein.<sup>2</sup>

Das Fragment auf dem **Taf. 2: 4** gehört wahrscheinlich der kleineren rundbauchigen oder mehr eiförmig-ovalen Urnenform (Topf). Das ist mehr oder minder eine allgemeine Urnenform, die sich wahrscheinlich aus der ähnlichen bikonischen Form des Gefäßes schon in der Ha A entwickelt hat.<sup>3-5</sup> Ein wenig geändert kommt sie in der ganzen Ha B vor. Selten tritt sie in der Ha C auf.<sup>4</sup>

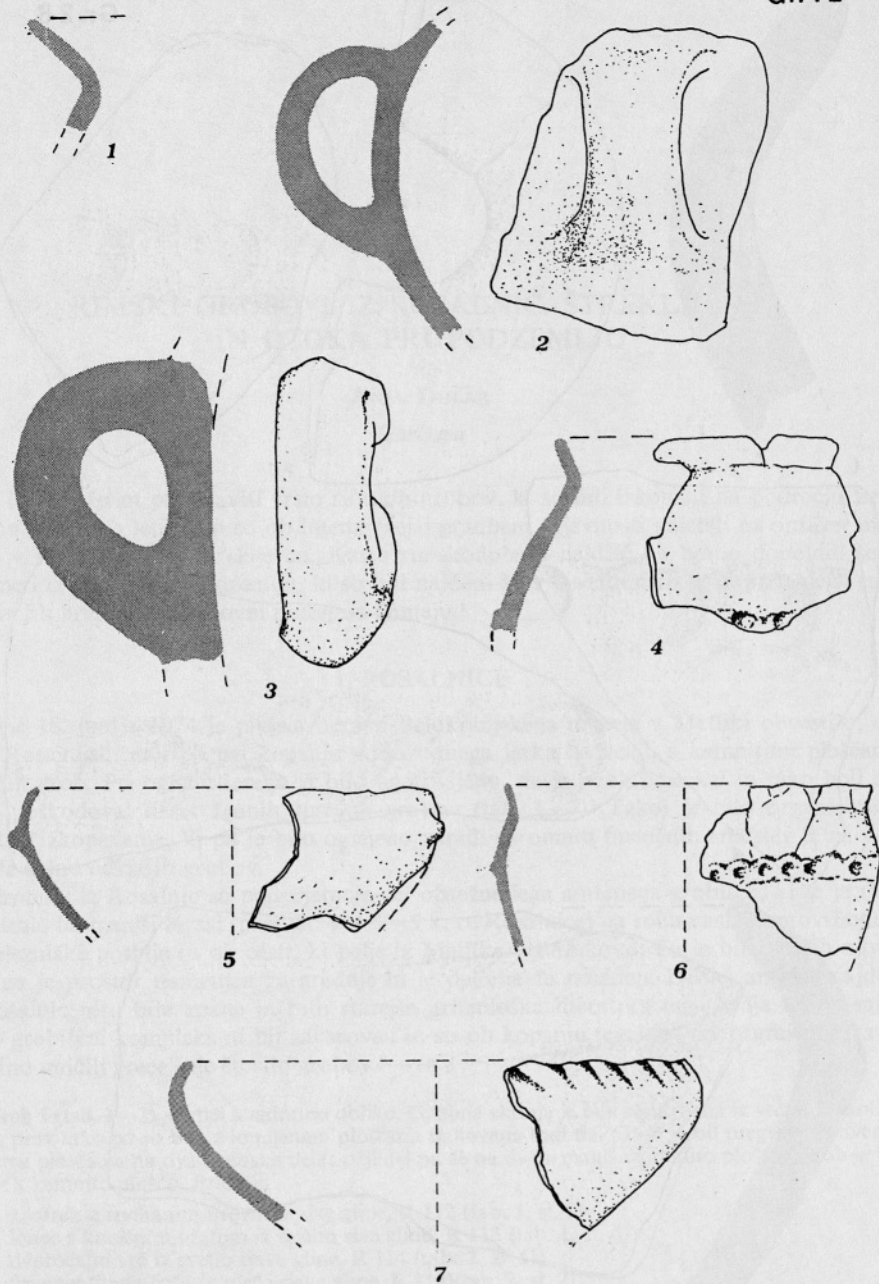
Eine Sonderheit im Drauland stellen die Töpfe dar, deren Unterteil konisch ist (**Taf. 2: 6**). Dieser Topftypus wird von den Gräberfeldergruppen von Ruše und Pobrežje an das Ende der jüngeren Zeit der Urnenfelderkultur im Drauland eingereiht.<sup>8</sup>

Die konischen Schalen mit eingezogenem Rand sind in drei Varianten vertreten: eine einfache Schale mit eingezogenem Rand, die am Bauch zwei Warzenfortsätze hat (**Taf. 2: 5**) eine Schale mit schräg gerieftem Rand (**Taf. 2: 7**) und eine Schale mit horizontal facettiertem Rand (**Taf. 3: 6**). Die Schalen mit eingezogenem Rand sind in der Urnenfelderkultur in den Gräbern so wie auch in den Siedlungen einer der häufigsten Schalentypen. Wegen ihrer langdauernden Verwendung sind sie für nähere und genauere Zeitbestimmung unverlässlich. Sehr zahlreich kommen sie auch in Donaulandfunden vor, vor allem die Schlen mit eingezogenem Rand,<sup>10</sup> die genauso häufig auch auf dem übrigen slowenischen Gebiet sind. Auffalend sind die Turbanrandschalen. Für diese kann man mehrere Analogien im Drauland finden<sup>11-13</sup>. Auch bei der Schale (**Taf. 3: 6**) handelt es sich um einen Typus der Urnenfelderschale, der festen Fuss gefasst hat. Im Vergleich zum mittleren Donaugebiet begegnen wir ihm bei uns in den bisher untersuchten Gräbergruppen erst am Ende der Urnenfelderkultur.<sup>14</sup> Auf anderen slowenischen Fundorten ist dieser Schalentypus mit dem Anfang der Eisenzeit bei uns zu verbinden.<sup>17</sup>

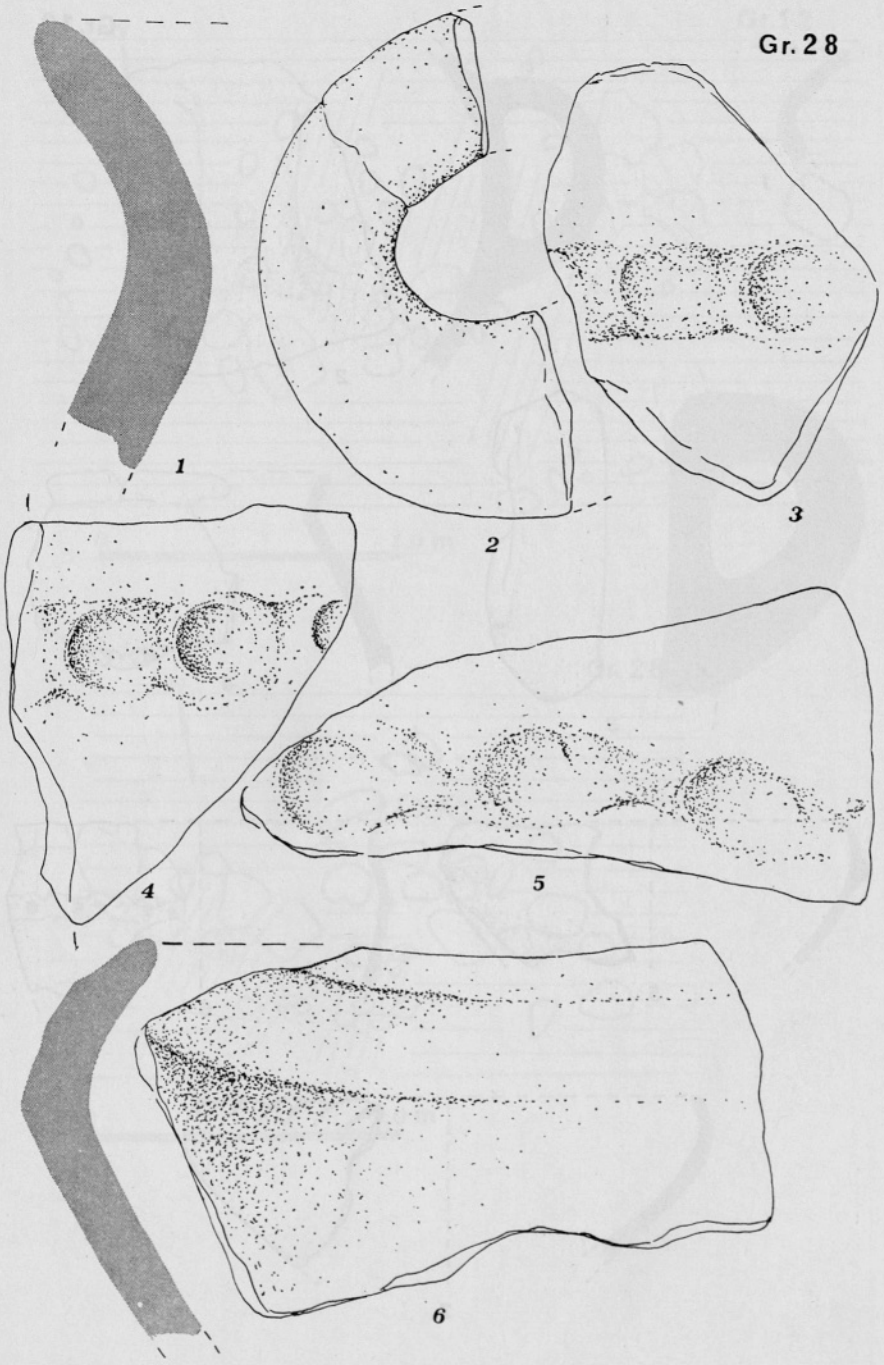
Auf Grund der Vergleichen, die ich oben genannt habe, möchte ich die beiden Formingraber an das Ende der Urnenfelderkultur stellen (Ha B 2/3). Der kulturellen Hinsicht nach gehören diese Gegenstände in den Kreis der bisher bekannten Urnenfelder des Draulands, in die sogenannte Maribor — Ruše kulturelle Gruppe.



Tab. 1. Formin, tlorisa grobov. — Taf. 1. Formin, Gräbergrundrisse



Tab. 2. — Taf. 2. Formin, 1—6 = 1 : 1



Tab. 3. — *Taf. 3. Formin*, 1—3 = 1; 2, 4—7 = 1 : 4